

תפיסות אישיות ומקצועיות כלפי עישון בקרב רופאים ערבים בישראל

ד"ר סמירה עוביד¹, ד"ר נסרה אדלבי^{1,2}, ד,ר עבד אגבאריה³
ד"ר סמירה עוביד¹ ופרופ חנה אדמי⁴
1. מחלקת מחקר בריאות הציבור, מחוז הצפון משרד הבריאות
החוג לסייעוד, מכללה אקדמית עמק יזרעאל
2. בית חולים גליל מערבי
3. בית חולים בני ציון
4. החוג לסייעוד, מכללה אקדמית עמק יזרעאל

עישון ונזקין

- מגפת העישון היא אחד מהאיומים המשמעותיים על בריאות הציבור.
- עישון הוא סיבת המוות המובילה הניתנת למניעה.
- צמצום תופעת העישון ונזקיה היא אחת המשימות הלאומיות החשובות בתחום בריאות הציבור.
- ההערכות הן שבישראל אחוז המעשנים עומד על למעלה **מ-20%** מהאוכלוסייה הבוגרת
- העישון הוא הגורם **לכ-8,000** מקרי מוות בשנה,
- כ-**10%** מהם בקרב לא-מעשנים שנחשפו לעישון של אחרים (עישון כפוי),
- העישון גורם למחלות ממאירות, מחלות לב וכלי דם ובכללן שבץ מוחי, מחלות נשימה, סוכרת ועוד.
- בעולם בכל שנה מתים **כ-8 מיליון** בני אדם כתוצאה מעישון, ומחצית מכלל המעשנים צפויים לחלות ולמות מתחלואה הנגרמת בעקבות העישון.
- משרד הבריאות מזכיר – הדרך הטובה ביותר להפסיק לעשן היא לא להתחיל כלל.

שיעור העישון בקרב החברה הערבית

- שיעור המעשנים בישראל בקרב בני 21 ומעלה, נכון לשנת 2020, עומד על כ- 20.1%.
- בחלוקה לפי לאום, שיעור העישון הוא 24.4% באוכלוסייה הערבית ו-19.1% באוכלוסייה היהודית.
- הפער בשיעורי העישון בין גברים לנשים גבוה יותר באוכלוסייה הערבית.
- שיעור העישון בקרב **גברים יהודים (22.6%)** גבוה פי 1.4 בהשוואה לנשים יהודיות (15.8%), ואילו שיעור העישון בקרב **גברים ערבים (38.2%)** גבוה פי 3.8 בהשוואה לנשים ערביות (10.2%).
- בהשוואה עולמית, שיעור העישון בקרב גברים בישראל (25.6%) גבוה במעט מהממוצע (22.5%) הכולל במדינות האיחוד האירופי.

רקע – תפקיד הרופא בגמילה מעישון

- מחקרים מראים כי לרופאים יש תפקיד חשוב מאוד ביעוץ לגמילה מעישון בקרב המטופלים שלהם.¹
- שאלה אחת מהרופא על עישון יכולה להביא את המטופל לחשוב על גמילה מעישון וחלק מהם להיגמל מעישון.²
- מצד שני, ולמרות כל תוכניות ההתערבות לעידוד רופאים ליעוץ למטופלים שלהם בנושא גמילה מעישון, העיסוק בגמילה מעישון עדיין מאוד נמוך.²
- **מחקרים גם מצאו עוד כי רופאים מעשנים עסקו פחות בנושא גמילה מעישון.^{3,4}**

כמה רופאים מעשנים?

- מחקר שכלל 497,081 רופאים מצא כי שיעור העישון בקרב רופאים עמד על 21% (95 CL 20 to 23%).
- השיעור הגבוה היה בקרב סטודנטים לרפואה ורופאי משפחה (25% and 24%, respectively). השיעור הנמוך היה בקרב מרדימים, רדיולוגים ורופאי ילדים (11%, 9%, and 8%, respectively).
- נמצא פערים בשיעורי העישון בין מדינות מפותחות ומתפתחות.
- שיעורי העישון הגבוהים היו בקרב רופאים ממרכז ומזרח אירופה (37%), אחריהם אפריקה (29%), מרכז ודרום אמריקה (25%) ובאסיה (17.5%).
- ומה קורה עם הרופאים בישראל??

כמה רופאים מעשנים?

- מחקר שכלל 497,081 רופאים (95 CL 20 21% על עמד על 23%).
- השיעור הגבוה היה בקרב רופאים שיש להם ילדים (25% and 24%, respectively).
- השיעור הנמוך היה בקרב רופאים שיש להם חתונה (11%, 9%, respectively).
- נמצא פער בין רופאים שיש להם ילדים ורופאים שיש להם חתונה (16.7% difference).
- שיעורי העישון הגבוהים ביותר נמצאו בקרב רופאים שיש להם ילדים ומרכז ודרום (29%).
- ומה קורה עם הרופאים בישראל?

שיעורי העישון בקרב הרופאים היהודים בישראל נע בין 8%-16.7%

אחריהם אפריקה

כמה רופאים מעשנים?

- מחקר שכלל 497,081 (23% to 21% CL 95)
- השיעור הגבוה היה (25% and 24%, respectively)
- השיעור הנמוך היה (11%, 9% respectively)
- נמצא פערים בש
- שיעורי העישון (29%), מרכז ו
- ומה קורה עם הרופאים

למיטב ידיעתנו אין מידע על עישון רופאים ערבים בישראל

אחריהם אפריקה

מה הם הגורמים לעישון בקרב רופאים?

- מין – גברים יותר מנשים⁹
- **עומס עבודה ולחץ¹⁰**
- הפרעות נפשיות – דיכאון¹¹
- **תורניות ועבודת לילה¹²**
- **גורמים המפריעים למעגל השינה¹³**
- היסטורית עישון במשפחה¹⁴
- סטטוס משפחתי – רווקים מעשנים יותר¹⁴
- גיל – רופאים שהתחילו לעשן בגיל צעיר פתחו התמכרות חזקה והמשיכו לעשן¹⁵
- ומה בישראל – שני גורמים אפיינו את העישון של הרופאים היהודים – **סוג התמחות – כירורגים ולחץ¹⁶**.

הרופאים הערבים בישראל

- בסוף שנת 2020 היו בישראל 32,000 רופאים (ערבים ויהודים).
- 57% מהם היו זכרים, 38% למדו בישראל¹⁷.
- **21% מכלל הרופאים בישראל הם רופאים ערבים.**

שני מחקרים בנושא יוצגו היום בכנס – איכותני וכמותני

▪ שני המחקרים באו לבדוק:

- את התפיסות, העמדות וההתנהגויות של הרופאים הערבים העובדים במערך האשפוזי ובקהילה כלפי הגורמים לעישון והתפקיד שלהם בהקשר גמילה מעישון.

ממצאים עיקריים

שיטת המחקר

- **מחקר איכותני:** התבצע על ידי ראיונות עומק בו **רואיינו 25 רופאים מעשנים מעל גיל 25** (הגיל המשוער לסיום הלימודים ותחילת העבודה במערכת הבריאות)
- **ממוצע הגילאים** היה 36, חצי מהם היו נישואים, ומומחים ברפואה פנימית בבתי חולים.
- הרוב התחילו לעשן **בתקופת התיכון**, ובאוניברסיטה.
- בממוצע הם דווחו כי **עשנו 8 שנים**.
- **המחקר הכמותני:** התבצע על ידי מילוי שאלון שנשלח בקישור לכל הרופאים הערבים בארץ. במחקר השתתפו **446** רופאים ורופאות.
- **מגדר:** נשים – 24%, גברים 76%
- **ממוצע גילים:** 40, מינימום 22 ומקסימום 80

עישון רופאים ערבים

שיעור העישון -

24% (92) מהרופאים דווחו כי הם מעשנים בימים אלה,

ממוצע עישון:

סיגריות - 14 סיגריות ליום,

נרגילה - אחת ליום בממוצע

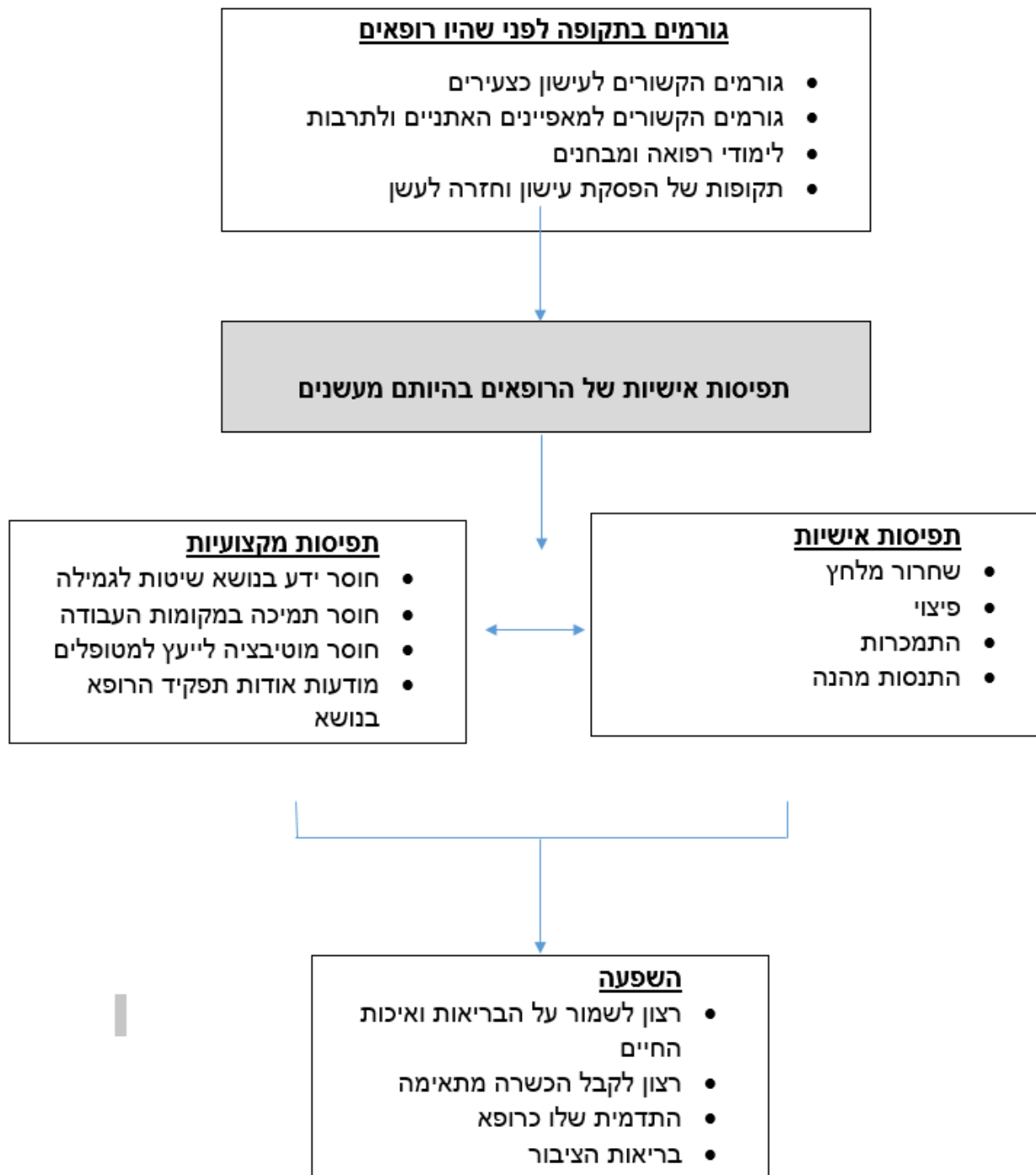
סיגריה אלקטרונית - 3 ליום בממוצע

סוג אחר - 0.3 פעמים בממוצע

מאפייני הרופאים המעשנים

- **מין - 95% (87) מהם רופאים והשאר 5% רופאות**
- **וותק – צעירים עם פחות עשנו יותר**
- **מקום עבודה –**
- **בתי חולים - 24% (50/ 203), מרפאה קהילתית - 22% (47/ 216), משרד הבריאות - 44% (4/ 9), מרפאה פרטית - 22% (17/77), אחר - 27% (8/30).**
- **מוסד שבו למדו רפואה –**
- **בארץ - 6% (10/159), ובוגרי חו"ל 29% (83/287)**

תמות מרכזיות

גורמים מקדימים

- עישון בגיל צעיר: 64% מהרופאים התחילו לעשן בגיל צעיר מה שגורם להם להפוך למכורים ואז מאוד קשה להיגמל.
- גורמים הקשורים למאפייני החברה הערבית – עישון כנורמה מקובלת, שיעורי עישון גבוהים.
- לימודי מקצוע הרפואה ומבחן הרישוי של משרד הבריאות

תפיסות אישיות ומקצועיות כלפי עישון וגמילה מעישון

תפיסות מקצועיות

- חוסר ידע בנושא גמילה מעישון
- **חוסר תמיכה במקומות העבודה**
- **חוסר מוטיבציה לייעץ למטופלים**
- **מודעות אודות תפקיד הרופא**

תפיסות אישיות

- **שחרור מלחץ**
- פיצוי ונחמה
- התמכרות
- התנסות מהנה

השפעה של העישון

- רצון לשמור על הבריאות ועל איכות החיים
- **רצון לקבל הכשרה מתאימה בנושא גמילה מעישון ממקום העבודה**
- השפעה על תדמית הרופא
- שמירה על בריאות הציבור

לסכום המחקר האיכותני

- הגורמים לעישון בקר הרופאים הערבים הם:
- מאפיינים החברה שבה הם גדלו והושפעו ממנה
- התמכרות
- עישון כמודל התמודדות מוכר מילדות מהסביבה החברתית עם לחץ הלימודים, המבחנים ולחצי החיים
- בפן המקצועי:
- קיים חוסר ידע בנושא
- יש צורך להעלות הידע המודעות ולתת כלים בנושא גמילה מעישון
- **יש צורך להשקיע בחלופות לקידום אורח חיים בריא ופעיל ונקי מעישון במקומות העבודה**

תוצאות המחקר הכמותני

שיעור העישון -

24% (92) מהרופאים דווחו כי הם מעשנים בימים אלה,

ממוצע עישון:

סיגריות - 14 סיגריות ליום,

נרגילה - אחת ליום בממוצע

סיגריה אלקטרונית - 3 ליום בממוצע

סוג אחר - 0.3 פעמים בממוצע

ניסו להפסיק לעשן - 58% (55)

- **מין - 95% (87) מהם רופאים והשאר 5% רופאות**
- **וותק – צעירים עם פחות עשנו יותר**
- **מקום עבודה –**
- **בתי חולים - 24% (50 / 203), מרפאה קהילתית - 22% (47 / 216), משרד הבריאות - 44% (4 / 9), מרפאה פרטית - 22% (17 / 77), אחר - 27% (8 / 30).**
- **מוסד שבו למדו רפואה –**
- **בארץ - 6% (10 / 159), ובוגרי חו"ל 29% (83 / 287)**

עישון במקום העבודה

- נא לסמן באיזה תדירות קורה לך שאת/ה מעשן/ת במקומות המתוארים בטבלה מטה.
- בתוך המחלקה / מרפאה בה את/ה עובד - **81% אמרו שכלל לא קורה להם**
- בפינות העישון – **49% לא קורה להם**
- מחוץ לבניינים במרחב הפתוח – **45% לא קורה להם**
- בתוך הבית – **69% לא קורה**
- במסעדה או בבית הקפה – **45% לא קורה להם**
- בכל מקום – **56% לא קורה להם**

- שיעור העישון של רופאים ערבים יותר גבוה מהיהודים ויותר גבוה משיעור העישון באוכלוסיה.
- רופאים זכרים צעירים, שלמדו בחו"ל עם וותק קטן מעשנים יותר משאר הרופאים.
- אין הבדל בשיעורי העישון לפי מקום העבודה
- הרופאים דווחו כי הם מעוניינים להפסיק לעשן
- 20% מהרופאים ציינו כי קורה להם מעשנים במקום העבודה (מחלקה או מרפאה)
- כמחצית מהם ציינו כי הם מעשנים גם במקומות ציבוריים ולא בפינות עישון ייעודיות.

המלצות אופרטיביות

- קידום גמילה מעישון על ידי מקומות העבודה
- השקעה בקידום אורח חיים בריא ופעיל במקומות העבודה מה שיקדם קידום מניעת עישון
- סדנאות להעלאת הידע והמודעות לרופאים בנושא גמילה מעישון במיוחד בבתי החולים ובקהילה
- מומלץ לשקול סדנאות וחלופות להתמודדות עם לחץ
- מומלץ לתת כלים להתמודדות עם לחץ לסטודנטים לרפואה ולרופאים לפני בחינות הרישוי
- מומלץ לקדם את נושא מניעת עישון במקומות העבודה ובמקומות ציבוריים על סדנאות וחיזוק האכיפה במקומות אלה

מניעת עישון במקום העבודה

- חוק למניעת העישון במקומות ציבוריים והחשיפה לעישון
- אסור לעשן במקום העבודה (כולל במקומות עבודה פרטיים), מלבד בחדר נפרד שמיועד למטרה זו ושהעישון בו אינו גורם למטרד בשאר חלקי הבניין
- על המעסיק חובה לפקח ולנקוט אמצעים סבירים כדי למנוע עישון במקום העבודה
- הפרת החובה של המעסיק היא עבירה פלילית שהעונש עליה הוא קנס
- עובד שאינו מעשן ואשר נפגע מעישון של אחרים במקום העבודה, רשאי להגיש תביעה כספית לפיצויים נגד המעסיק ונגד מי שעישן
-

תקציר החוק

- מעסיק וכן כל מי שמחזיק בשטח שבו מתנהל מקום העבודה (כשוכר, כמשתמש או כבעלים) חייב לנקוט אמצעים סבירים למניעת עישון במקום העבודה.
- המעסיק חייב לפקח על עובדיו, ולדרוש מעובדים המעשנים במקום העבודה להפסיק את העישון.
- כמו כן על המעסיק (או על המחזיק במקום) להציב שלטים המורים על איסור העישון.
- חל איסור על הצבת מאפרות במקום העבודה.
- למרות זאת, אם במקום העבודה הוקצה חדר נפרד לחלוטין לצורך עישון, לאחר התייעצות עם העובדים, ובחדר יש בו סידורי אוורור תקינים והעישון בו אינו גורם למטרד בחלקים אחרים של הבניין, ואין עובדים בו או נמצאים בו אנשים שהם או חלק מהם אינם מעשנים - העישון בחדר זה אינו מהווה עבירה על החוק והמעסיק אינו צריך למנוע אותו.
- חובת המעסיק למנוע עישון במקום העבודה היא חובה מוגברת אף מכח חוזה העבודה בין הצדדים הכולל בחובו את חובתו של המעסיק לאפשר לעובד סביבת עבודה בטוחה ומוגנת. (לעניין זה ראו סע"ש 70406-11-20, פסקה 28 ואילך)

תודה על ההקשבה

תודה ללנג אמבשן ולחברת אסטרזניקא על תמיכתם במחקר זה
